

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЛІКВІДНОСТІ ТУРОПЕРАТОРІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

У статті досліджено галузеву специфіку фінансового аналізу туристичних фірм. Розглянуто причини, що зумовлюють значні відмінності між теоретичними нормативами і відповідними параметрами ліквідності для вітчизняних операторів міжнародного туристичного ринку. Запропоновано механізм аналізу ліквідності туристичних підприємств, що базується на їхній фінансовій звітності

The branch specific financial analysis of tourist firms is explored in the article. Reasons of considerable divergences between the theoretical norms of liquidity and proper parameters for the operators of international tourist market are analyzed. The mechanism of analysis of liquidity of tourist enterprises, based on the investigation of their financial reporting, is suggested.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світова туристична індустрія, демонструючи останніми роками сталі тенденції до зростання, формує сприятливі умови для виходу на ринок нових підприємств та значного розширення асортименту послуг діючих туроператорів. Вітчизняна туристична галузь, повною мірою інтегрована до глобального туристичного простору, також виявляє причетність до цих процесів. Спостерігається досить швидке збільшення кількості українських туристичних фірм та числа зайнятих у цій сфері економіки [1; 2,27]. Така ситуація примушує активно шукати джерела фінансування бізнесу, який стрімко зростає. Для вітчизняних туроператорів, що реалізують свою діяльність за репрезентативною схемою, тобто співпрацюють із закордонними (найчастіше – рецептивними) туроператорами, такими джерелами, поряд із кредитами українських банків, може виступати комерційне кредитування закордонними контрагентами, а також отримання позик в іноземних банків. У цих випадках неодмінною умовою отримання коштів в позичальників буде надання фінансової звітності вітчизняними туристичними підприємствами для її аналізу потенційними кредиторами. За таких обставин вкрай важливим є окреслення кола фінансових показників, що адекватно відображають ступінь платоспроможності українських туроператорів, і водночас узгоджуються із світовою практикою та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності. За цими критеріями, а також завдяки відносній простоті розрахунку та інтерпретації, особлива увага повинна приділятися аналізу системи показників ліквідності вітчизняних туроператорів міжнародного туристичного ринку.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Останнім часом аналіз ліквідності суб'єктів господарювання як складова комплексного фінансового аналізу був предметом численних досліджень вітчизняних та закордонних авторів. Зокрема, значної відомості набули праці в даній сфері таких фахівців, як М.І. Баканов, О.І. Гінзбург, І.В. Головка, Р.О. Костирко, О.Л. Хотомлянський, М.Г. Чумаченко, А.Д. Шеремет, Н.П. Шморгун та ін. Разом з цим кількість досліджень, що вивчає ліквідність та інші аспекти фінансового аналізу туристичних підприємств є вкрай обмеженою. Серед них слід пригадати роботи російських та білоруських авторів

С.О. Бистрова і М.Г. Воронцової, З.М. Горбильової, О.О. Соболевої і І.І. Соболева. [3, 333-355; 4,390-418; 5,44-55].

Невирішені частини загальної проблеми. Як свідчить наведений перелік публікацій останніх років, вітчизняних джерел, які б базувались на національних стандартах бухгалтерського обліку та використовували фактичні дані господарювання українських туроператорів, практично не існує. Крім того, помітні суттєві розбіжності навіть у визначенні поняття “ліквідність” у працях різних авторів. Тому необхідною є розробка теоретичних та методичних засад аналізу ліквідності туристичних підприємств України.

Мета статті полягає у розробці приблизного алгоритму аналізу ліквідності вітчизняних туристичних підприємств, що функціонують на міжнародному туристичному ринку, та в окресленні галузевих особливостей такого аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переважна більшість праць, присвячених методикам проведення фінансового аналізу, розглядає аналіз ліквідності, як складову визначення платоспроможності підприємств. Згідно з міжнародною практикою платоспроможність означає достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх власних короткотермінових зобов’язань перед кредиторами. [6,86]. Тісний взаємозв’язок категорій “платоспроможність” і “ліквідність” призвів до певної неузгодженості у визначенні останньої. Деякі автори практично ототожнюють ці фінансові категорії або визначають платоспроможність організацій низкою показників ліквідності [5,27]. Проте, незважаючи на взаємообумовленість цих понять, вони не можуть розглядатись як рівнозначні. Ліквідність в широкому розумінні означає властивість активів за певних умов перетворюватись на готівку для забезпечення фінансово-господарської діяльності і відшкодування зобов’язань[7,116]. У свою чергу, платоспроможність – це здатність підприємства розраховуватись за своєю заборгованістю, що вже настала і потребує негайного погашення. Таким чином, ліквідність – поняття більш широке ніж платоспроможність. Під ліквідністю слід розуміти перспективну чи потенційну платоспроможність або засіб забезпечення платоспроможності. Зниження показників ліквідності свідчить про неефективне управління активами та зобов’язаннями туристичного підприємства. Погіршення показників ліквідності може бути наслідком зниження рентабельності та послаблення контролю за рухом капіталу, тому ліквідності надається особливо велике значення.

Розглядаючи ліквідність туристичних підприємств, необхідно розрізняти і окремо аналізувати ліквідність балансу і ліквідність активів. Ліквідність балансу визначається ступенем покриття зобов’язань туристичного підприємства його оборотними активами, термін набуття якими готівкової форми відповідає терміну погашення зобов’язань. Ліквідність активів означає їхню можливість перетворюватись на готівку з метою покриття заборгованості. Рівень ліквідності активів залежить від часу, необхідного для трансформування їх у грошові кошти. Чим менше часу необхідно для перетворення певного виду активів на гроші, тим вищою є його ліквідність.

Сутність аналізу ліквідності балансу туристичних підприємств полягає у диференціації і групуванні його активів за ступенем їхньої ліквідності, а зобов’язань – за термінами повернення. Під час цього аналізу стандартний баланс туристичного підприємства трансформується у баланс ліквідності за методикою, наведеною у табл.1[8].

Безпосередньо після такого групування можна зробити перші висновки, стосовно питомої ваги найліквідніших активів та негайних зобов’язань. Однак головне аналітичне призначення балансу ліквідності полягає у можливості порівняння

відповідних розділів активу та пасиву.

Таблиця 1

Класифікація активів та пасивів для визначення ліквідності балансу туристичного підприємства на прикладі ТОВ “Туристична фірма “САМ” (тис. грн.)

Активи			Алгоритм розрахунку згідно з кодом рядків балансу	на кінець 2005 р.	на кінець 2006 р.
Найбільш ліквідні	A1	Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	220 + 230 + 240	839,6	1268,7
Швидколіквідні	A2	Дебіторська заборгованість	150 + 160 + 170 + + 180 + 190 + 200 + 210 + 250 + 270	10453,7	13514,1
Повільноліквідні	A3	Матеріальні цінності	100 + 110 + 120 + + 130 + 140	167,7	16,2
Важколіквідні	A4	Необоротні активи	080	55581,4	66742,2
Пасиви (власний капітал та зобов’язання)					
Негайні	П1	Кредиторська заборгованість	620 – 500 – 510 – – 610	23960,5	28584,1
Короткострокові	П2	Короткострокові кредити та позикові кошти	500 + 510 + 610 + + 630	9849,4	54401,1
Довгострокові	П3	Довгострокові кредити, позикові кошти та зобов’язання	430 + 480	36885,1	1285,1
Постійні	П4	Власний капітал	380	-3652,6	-2729,1

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$A1 > П1; A2 > П2; A3 > П3; A4 < П4$$

При цьому, якщо справедливі три перші нерівності, автоматично виконується і четверта, що носить балансуючий характер. Разом із цим ця четверта умова має важливий самостійний економічний зміст і свідчить про наявність у підприємства власних оборотних активів, що є мінімальною вимогою фінансової стійкості.

Порівняння двох перших груп активів і пасивів дозволяє оцінити поточну ліквідність туристичних підприємств, що є індикатором їх платоспроможності у найближчій перспективі. Якщо хоча б одна з трьох перших нерівностей не виконується, баланс не є абсолютно ліквідним. У таких випадках необхідно здійснювати більш детальне вивчення структури активів і пасивів, щоб оцінити ступінь ліквідності балансу.

Розглянемо, як приклад, баланс ліквідності одного з провідних вітчизняних операторів міжнародного туристичного ринку – ТОВ “Туристична фірма “САМ”. Разом із цим необхідно зауважити, що детальний аналіз ліквідності вказаного підприємства не є метою даної статті. Для цього було б необхідне залучення значного

масиву даних бухгалтерського (і в тому числі управлінського) обліку. Тільки за наявності повної інформаційної бази можливо правильно розподілити окремі активи і зобов'язання по групах. У нашому розпорядженні є виключно фінансова звітність туристичної фірми “САН” за 2006 р., розміщена, згідно з вимогами вітчизняного корпоративного законодавства, на відповідному відкритому сайті [9]. Користуючись цими даними, розрахуємо баланс ліквідності ТОВ “Туристична фірма “САН” (див. табл. 1).

Від'ємні значення у четвертій групі пасивів туристичної фірми “САН” є наслідком накопичених на кінець 2006 року збитків минулих років, що навіть перевищують статутний капітал підприємства. Таким чином, можливо говорити про те, що не виконується навіть мінімальна вимога ліквідності – $A_4 < P_4$.

Для зручності порівняння відповідних розділів активу і пасиву балансу в процесі аналізу його ліквідності слід побудувати діаграму, в якій безпосередньо співставленні ці розділи (див. рис. 1).

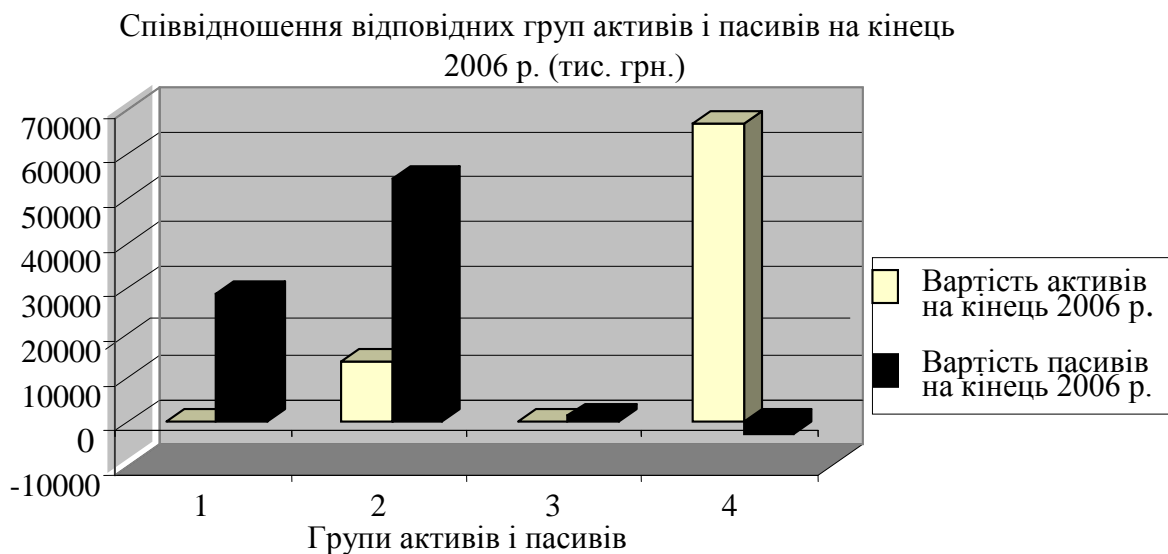

Рис.1. Співвідношення відповідних груп активів і пасивів ТОВ “Туристична фірма “САН”

У нашому випадку баланс ТОВ “Туристична фірма “САН” на кінець 2006 року є, так би мовити, абсолютно неліквідним. Жодна з умов ліквідності, тобто нерівностей, не виконується.

Проте, як відомо, фірма досить успішно працює на туристичному ринку, що підтверджує необхідність доповнення та уточнення висновків аналізу ліквідності балансу системою коефіцієнтів ліквідності активів.

Основні фінансові коефіцієнти, що використовуються під час аналізу ліквідності добре відомі із спеціальної літератури. Головне завдання полягає у корегуванні теоретично відомих нормативів ліквідності з метою врахування специфіки туристичної діяльності і особливостей структури капіталу туристичних фірм. Показники (коефіцієнти) ліквідності активів туристичних підприємств за умови попереднього складання балансу ліквідності визначають як співвідношення одних розділів цього балансу до інших. Найбільш розповсюджені коефіцієнти ліквідності активів містить табл. 2.

Коефіцієнт поточної ліквідності (у практиці фінансового аналізу також використовують назви – коефіцієнт загальної ліквідності або коефіцієнт покриття)

Таблиця 2

Основні показники ліквідності активів

Показник	Порядок розрахунку	Теоретичний норматив	Норматив для туристичних підприємств
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	$K_{\text{пот.лік.}} = \frac{A1}{П1 + П2}$	2 – 2,5	1,2 – 1,8
Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності	$K_{\text{шв.лік.}} = \frac{A1 + A2}{П1 + П2}$	0,8 – 1,2	0,5 – 0,7
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{\text{абс.лік.}} = \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2}$	0,2 – 0,3	0,05 – 0,2

показує співвідношення між вартісною оцінкою поточних активів і відображує гіпотетичну можливість туристичного підприємства здійснити розрахунки по всіх поточних зобов'язаннях після реалізації власних поточних активів. Високий теоретичний норматив цього показника пояснюється наявністю у складі поточних активів виробничих запасів та готової продукції, при перетворенні яких на готівку можливі ускладнення. Однак, як відомо, туроператори не мають запасів готової продукції, а питома вага виробничих запасів у структурі оборотних активів туристичних фірм є незначною. Тому між теоретичним нормативом коефіцієнта поточної ліквідності і нормативними значеннями для туристичних підприємств (туроператорів і турагентів) існує дуже суттєва різниця (див. табл. 2). При використанні цього коефіцієнта для аналізу тенденцій змін ліквідності туристичних підприємств необхідно визначити чинники, що впливають на поточну ліквідність. Для цього варто трансформувати формулу коефіцієнта поточної ліквідності таким чином:

$$K_{\text{пот.лік.}} = \frac{A1 + A2 + A3}{П1 + П2} = \frac{A - A4}{П1 + П2} = 1 + \frac{Вк + Дз - На}{Пз},$$

де А – підсумок активу (або пасиву) балансу; Вк – власний капітал;

Дз – довготермінові зобов'язання; На – необоротні активи; Пз – поточні зобов'язання.

Тобто зниження коефіцієнта поточної ліквідності туристичних підприємств є наслідком нестачі власних основних засобів, збитковості діяльності (або низького прибутку), недостатніх обсягів залучених довготермінових кредитів (спрямування замість них короткотермінових кредитів на фінансування капітальних інвестицій), надмірних капітальних вкладень та не вигідних умов взаєморозрахунків.

Якщо розрахувати цей коефіцієнт за даними балансу ліквідності ТОВ “Туристична фірма “САМ” за 2005 і 2006 роки (див табл. 1.), отримаємо такі показники: $K_{\text{пот.лік. 05}} = 0,34$; $K_{\text{пот.лік. 06}} = 0,18$

Отже, коефіцієнт поточної ліквідності вказаного туроператора є не тільки неприпустимо низьким (при значенні меншому за 1 у туристичного підприємства не вистачає ресурсів для погашення короткотермінових зобов'язань), а також демонструє тенденцію до суттєвого зниження. Поясненням цьому служить вже згаданий значний обсяг збитків минулих років, а також надмірні капітальні інвестиції, що перевищують теоретичний рівень фінансових можливостей підприємства, тобто суму прибутку і

довготермінових кредитів. Крім того, поточна кредиторська заборгованість туристичної фірми “САН” на 01.01. 2007 р. майже вдвічі перевищувала дебіторську.

Наступний показник – коефіцієнт швидкої ліквідності відображає відношення більш ліквідної частини поточних активів до короткотермінових зобов’язань. Як показано у табл. 2, нормативне значення цього коефіцієнта для суб’єктів туристичної діяльності також суттєво нижче за теоретичний норматив для промислових підприємств. Поясненнями цьому служить більш короткий термін дебіторської заборгованості, а також практична відсутність у практиці туроператорів короткотермінових фінансових вкладень. Розрахувавши цей показник для ТОВ “Туристична фірма “САН”, отримаємо: $K_{шв.лік.05} = 0,33$; $K_{шв.лік.06} = 0,18$. Ці значення також суттєво нижчі нормативних для туристичних підприємств і демонструють негативну динаміку.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності доповнює попередні індикатори і показує, як співвідносяться із поточними зобов’язаннями найбільш ліквідні активи – грошові кошти. Норматив цього коефіцієнта для туристичних підприємств (0,05 – 0,2) нижчий від промислових підприємств, відбиваючи тенденції більш швидкого обігу капіталу у сфері туристичних послуг. Для туристичної фірми “САН” значення цього показника розраховані за даними табл. 1., становлять: $K_{абс.лік.05} = 0,03$; $K_{абс.лік.06} = 0,02$. Тобто розмір грошових коштів є недостатнім для погашення вірогідної частини термінових зобов’язань.

Висновки і перспективи подальших розробок. Нормативні значення основних коефіцієнтів ліквідності туристичних фірм є значно нижчими у порівнянні із теоретичними показниками промислових підприємств. Поясненням цьому служить високий рівень короткотермінових зобов’язань і, перш за все, кредиторської заборгованості, притаманний вітчизняним туроператорам, а також технологічна специфіка діяльності підприємств туристичної галузі. Перспективи подальших досліджень у сфері аналізу ліквідності пов’язані із накопиченням фактичної інформації про стан платоспроможності українських туристичних підприємств та використанні цих даних як складової комплексної оцінки їх фінансового стану.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів// Dokument HTML. – <http://www.tourism.gov.ua>
2. Туризм в Україні: Статистичний бюлетень. – К.: Видання державного комітету статистики України, 2006. – 184 с.
3. Быстров С.А., Воронцова М.Г. Туризм: макроэкономика и микроэкономика: Учеб. пос. – М.: Герда, 2007. – 464 с.
4. Горбылева З.М. Экономика туризма: Учеб. пос. – Минск: БГЭУ, 2004. – 478 с.
5. Соболева Е.А., Соболев И.И. Финансово-экономический анализ деятельности турфирмы: Учеб. пос. – М.: ФиС, 1998. – 160 с.
6. Ефимова О.В. Финансовый анализ: Учеб. пос. – М.: Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с.
7. Костырко Р.А. Финансовый анализ: Навч. посібник. – Харьков: Фактор, 2007. – 784 с.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 “Баланс”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999, № 87.
9. Фінанси України// Dokument HTML. – <http://tables.finance.ua/emitents/search>